

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.	REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.	Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Balăzsfalva.
--	--	--

Orfelinatele noastre în perspectivă istorică.

— Câteva reflexii ce nu puteau să rămână. —

S'a spus mai de multeori, chiar și în aceste coloane, că la noi n'a mai fost mișcare românească, care prin interesarea atât de intensivă a tuturor claselor noastre sociale, să fi întrecut proporțiile mișcării pentru ridicarea azilelor plănuite pe seama orfanilor neamului nostru. Și cuvintele aceste cuprind cel mai deplin adevăr. O singură privire asupra organelor de publicitate din centrele mitropoliilor noastre, în cari după regretabila sistare a „Românului” a trebuit să se condenseze tot ce privește aceste orfelinate, ne poate convinge despre aceasta. „Telegraful Român” deoparte aduce, număr de număr, rezultatul colectelor făcute între credincioșii bisericii neunite și, deși nu ni-se dă regulat o sumare a acestor colecte, se știe că fără de a socoti aici orfertul de 100,000 făcut de biserica sf. Nicolae din Brașov, și fără de sumele ce s'au adunat în acest scop prin „țară”, suma colectată a trecut binișor peste prima sută de mii. De altă parte „Unirea”, care într'un chip atât de vrednic ține la suprafață ideea orfelinatlui nostru din Blaj, ridicată abia către sfârșitul lunii Februarie, încreastă dejă suma de aproape 150,000 coroane, un adevărat record ce nu curând se va bate.

Cu toate aceste trebuie să o spunem — și credem că-i bine să o facem acum când colectele pentru orfelinatlui nostru sunt încă aproape numai la început —, că din colectele pentru Blaj și mai ales din cele pentru Sibiu, nu transpiră încă nici pe departe, că rostul măreț al acestor instituții caritative și

Înalta valoare morală și etnică pe care ele o compoartă, ar fi înțeleasă pe întreagă linia în măsura cuvenită. Trăim vremuri de o gravitate extraordinară; vremuri cu adevărat istorice. Și dacă în aceste critice vremuri instinctul de proprie conservare a neamului nostru a convenit — în cel mai deplin acord cu marile datorințe morale ce i-le impune iubirea creștină —, asupra complexului de probleme, pe cari le cuprinde mișcarea pentru orfelinatele noastre, este neapărat de lipsă, ca aceste mișcări să-și sape o alvie cu adevărat vrednică de importanța ce le revine. Nu zice nime, că în decursul acestui războiu nu s'au ivit și alte probleme, parte noue, parte numai în cadre înalte, carei trebuie să ne preocupe pe toți în cea mai largă măsură, dar nici una dintre aceste nu se poate asemăna, sub toate respectele, cu problema orfelinatelor noastre. Nu este o teză aceasta, care să trebuiască a fi dovedită, ci este un fapt, care el însuși ne îmbie cea mai strălucită dovadă despre puterea de viață a neamului nostru din această țară, care sub zbuciumul sufletesc provocat de acest cumplit războiu a știut să-și croiască aceste cadre, în cari se poate vărsa întreg rodul sfânt și curat al celei mai înfocate iubiri de lege și neam...

Așa ni-se prezintă în perspectivă istorică mișcarea pentru orfelinatele noastre. Valul de sfântă însuflețire, pornit pe urma unei inspirații din cele mai fericite, și-a săpat pe acest teren o alvie așa de adâncă, încât pe apele ei. ce curg cu multă putere, n'au loc și nu pot să înnoate vasele de hârtie ale ofertelor obișnuite cu alte prilejuri. Acum nu e vorba de a da unui cerșitor o coajă de pâine, ci se tratează de crearea unor instituții, pe cari ni-le impune în modul cel mai imperios iubirea de neam și de lege. De aceea nime să nu încerce a-și mântui acum sufletul cu oferte ce se pot asemăna cu fărâmele ce cad de pe masa bogatului, ci într'un gând și cu o singură inimă, să venim acum cu toții și pe aceste altare ale iubirii să așezăm adevărate jertfe, cari măcar pe departe să se poată pune alături de jertfele supreme, aduse de părinții orfanilor noștri pe câmpul de luptă.

Singur așa vom dovedi, că am înțeles spiritul vremii și că în momente de supremă încordare și în preajma unor cumplite prefaceri, am știut să formăm o parte din sufletul creștin al neamului nostru. Singur așa vom trăi!

Sus dar inimile!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Răsboiul și chestiunea romană.

Toate ziarele și revistele puterilor centrale se ocupă mereu cu chestiunea romană, care se pareă moartă pentru totdeauna, căci o îngropase cu multă iscusință Bismarck în tainele politice ale triplei alianțe. Bubuitul tunurilor dela Isonzo însă a făcut să se deschidă iar mormântul, să cază vâlul mortuar în care eră învălătită, apărând iarăș lumii ca o fantomă ce nu-și poate află odihnă nici în mormânt. Nu puteă uită actul de violență al cabinetului florentin din 1870. În schimb însă, s'a coborît în mormânt însaș tripla alianță, iar reînviata chestiunea romană își cere deslegarea: libertate Captivului din Vatican!

Fiind vorbă de situația actuală a urmașului sf. Petru în Scaunul apostolic și capul suprem văzut al întregii biserici catolice — a cărei fii nu ne sfiim a ne numi — nu va fi fără interes o scurtă reprivire asupra înlănțuirii evenimentelor, cari au premers apunerea statului papal, ca astfel să putem mai bine înțelege situația de captiv voluntar, în care se află astăzi sf. Părinte, pe cum și relația Scaunului apostolic față de concepția modernă de drept internațional.

La începutul veacului al XIX-lea, statul papal se află într'o detestabilă stare de înjosire. În urma revoluțiunii franceze din 1789 relațiile între Scaunul apostolic și Franța au devenit din ce în ce mai încordate. După învingerea din 1796 Napoleon Bonaparte constrânse pe Papa la pacea din Tolentino (1797), în care acesta pierdû Avignonul, Venaissin și legațiile Bologna, Ferrara și Romagna. „Se va surpă de sine vechea mașinărie” — ziceă Napoleon, care nu voiă să recunoască în Pontificele Roman decât un vasal al imperiului francez.¹⁾ Suveranitatea politică a Papei nu o puteă suferi Napoleon. Formându-se coaliția din 1805 în contra lui, trimisă la 13 Februarie 1806 o solie Papei Piu al VII-lea (1800—23) zicând: „Sf. Voastră sunteți suveranul statului papal, eu însă împăratul Romei, dușmanii mei au să fie și a Sf. Voastre”.²⁾ Când la 14 Iunie 1806 Papa a declarat, că el, ca părintele sufletesc al tuturor credincioșilor și ca suveran independent, va rămâneă neutral până în capăt, s'au început violențele franceze în statul papal, a căror rezultat a fost ocuparea Romei

¹⁾ Cf. K. Hilgenreiner, Die römische Frage nach dem Weltkriege, Prag 1915, p. 19.

²⁾ Nürnberger, Papstum und Kirchenstaat I. p. 60 urm.

(2 Februariei 1808), unirea „pentru vecie“ a provinciilor papale Urbino, Ancona, Macerata, Camerino cu regatul Italiei (2 Aprilie 1808) și ca coroana tuturor: decretul din Schönbrunn (17 Maiu 1809), prin care restul statului papal fu unit cu regatul Italiei, iar Roma declarată oraș liber împărătesc. Papei i-s'a asigurat o rentă anuală de 2 mil. franci și că nu va fi supus nici unei iurisdicțiuni, afară de aceea palatele lui vor fi împărțite de anumite imunități. Papa însă a protestat și a respins categoric orice milă, alegându-se cu captivitatea din Savona și Fontainebleau. La 17 Februarie 1810, printr'un decret al senatului francez, patrimoniul sf. Petru fu unit cu imperiul francez.¹⁾ Aceasta stare a durat până la înfrângerea lui Napoleon (10 Martie 1814), care aduse Papei libertatea și restituirea statului papal. Iar în congresul dela Viena (9 Iunie 1816) își recăpătă Papa toate provinciile afară de Avignon și Venaissin, cari au rămas Franței, iar o parte din Ferrara Austriei.²⁾

Intreagă Italia eră divizată prin congresul dela Viena. În sud eră Neapolul și Sicilia sub stăpânirea Bourbonilor; în nord Lombardo-Veneția sub Austrieci; Piemontul cu Sardinia, Parma, Modena și Toscana; între nord și sud ca și o bandă lată peste întreaga peninsulă, din mare în mare, eră statul papal.³⁾

În înțelesul congresului dela Viena, Italia nu mai eră decât o noțiune geografică, nici decum o noțiune politică, după cum s'a exprimat Metternich la 2 August 1847 într'o notă către puterile europene.⁴⁾

În urma războaielor ce bântuiseră Europa s'a deșteptat conștiința națională a popoarelor și a luat naștere curentul democratic. Ambele aceste în Italia erau periclitate de resti-

¹⁾ Idem, p. 68; cf. și K. Hilgenreiner, Die römische Frage nach dem Weltkriege, Prag 1915, II. A. p. 20.

²⁾ În sensul congr. dela Viena, statul papal aveă o întindere de ca. 41.187 km². cu 2,354.721 loc. Budgetul anual 7 mil. scuzi pe lângă o datorie de stat de 33 mil. scuzi. Cuprindeă: 1. Patrimoniul sf. Petru propriu zis (Roma, Comarca și delegațiile: Viterbo Civita-vechia și Orvieto); 2. Romagna (4 legațiuni: Bologna, Ferrara, Forli, Ravenna); 3. Marchia (6 deleg.: Ancona, Urbino-Pesaro, Macerata, Fermo, Ascoli, Camerino); 4. Umbria (3 deleg.: Perugia, Spoleto, Rieti); 5. Campagna maritima (3 delegațiuni: Velletri, Frosenone, Benevento). Fiecare legațiune aveă în frunte câte un cardinal, iar delegațiile câte un alt prelat, care însă aveă și câte o consultă din 4 laici; Cf. K. Hilgenreiner, *ibidem*, p. 22.

³⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 23. ⁴⁾ Nürnberger, o. c. II, 26.

tuirea statului papal. Ideea unității naționale însă nu putea fi sufocată. Toți așteptau „risorgimento“ națiunii dela unirea Italiei, care și-o închipuiau în diferite forme. Așa Mazzini, fanaticul revoluționar voia o republică; A. Rosmini-Serbatî și V. Gioberti o ligă, o confederație a statelor italiene; asemenea și Cesare Balbo o confederație în frunte cu Sardinia. Numai în cercurile mai radicale se credea că între principiul unității naționale italiene și statul papal există o prăpastie¹⁾.

În internul statului papal, deși după congresul dela Viena a devenit mai întărit, se petreceau totuș revolte continue, pe cari însă le-a sufocat Austria la cererea Papei. Astfel dinastia din Roma a devenit din ce în ce tot mai nesimpatică și mai ales pentru sistemul absolutist, care singur se socotea compatibil cu constituția monarhică a bisericii. „Sistemul reprezentativ e incompatibil cu independența și libertatea Papei“ — a zis la 11 August 1849 Antonelli, secretarul de stat. Această declarație a lui Antonelli a folosit-o ministrul prezident al Sardiniei la 25 Martie 1861 în vorbirea sa din cameră despre chestiunea romană zicând: După ce însuș pontificatul a declarat de incompatibil regimul constituțional cu interesele bisericii, imposibilitatea regimului civil al Papei în mijlocul civilizației moderne e un fapt împlinit.²⁾

Cu totul s'au întors naționaliștii patrioți de cătră Scaunul apostolic, când ambasadorii Austriei, Franței, Angliei, Rusiei și Prusiei i-au prezentat Papei un memorandum (31 Maiu), în care se cereau niște reforme foarte extinse și mai democratice. Papa Gregoriu XVI (1831—46) a și făcut ceva în cele administrative, dar dorințele democratice le-a respins categoric. Ochii lor s'au îndreptat acum spre a doua dinastie, cea din Sardinia. Piemontul ca o spada eliberătoare a Italiei pășește acum din ce în ce mai în lumină.³⁾

O schimbare pareă că se produse în politica dinastiei din Roma, când la 17 Iunie 1846 în scaunul papal ajunse contele Mastai-Feretti, sub numele de Piu al IX-lea (1846—78). Voind să liniștească spiritele a dat amnestie mai multor exilați politici, a dat libertate mai extinsă presei și prin introducerea unui constituționalism (sistem de două camere) în statul papal pareă că favorizează ideea unirii naționale, devenind astfel cel mai popular.

¹⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 25.

²⁾ Kraus, Cavour, Mainz 1902, p. 91. ³⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 26.

La 18 Martie 1848 izbucni revoluția în Lombardo-Veneția contra Austriei. În lung și lat dela Po și până la Tibru răsuna: „fuor'i barbari“. Piemontul promise ajutorul fraților lombardazi. Pe rând i-se aliază Modena, Parma, Toscana șcl. Acum eră rândul Papei. Papa ezită. În fine tot trebuia să se decidă. În colegiul cardinalilor din 29 Aprilie 1848 declară neutralitatea, căci ca loçtiitor al Celui ce este stăpânul și izvorul păcii, ca părintele sufletesc al tuturor, el îi cuprinde pe toți cu aceeaș iubire părintească.¹⁾

Neutralitatea lui Piu VII față de Napoleon la 1806 duse la unirea statului papal cu imperiul francez; neutralitatea lui Piu IX la desiluzionarea poporului, care în loc de *evviva Pio nono!* strigă acum: *răstignește-1!* Divinizatul Piu al IX-lea din Papa-Re devine acum „trădător“.*) Dinaintea resculaților, cari înaintau spre Quirinal s'a refugiat împreună cu consulul bavarez contele de Spaur și femeia acestuia la Gaëta, în principatul neapolitan (25 Nov.). Cu aceasta se începe căderea statului papal.

Răscoala a luat proporții mari și convocându-se adunarea națională declară: libera republică romană (2 Febr. 1849), care însă fu de scurtă durată, căci Papa se întoarse cătră puterile europene să afle o modalitate ca să se poată reîntoarce iarăș în Roma. După multe consfătuiri, neputându-se formă un plan comun, puterile au operat fiecare independent. Așă Francezii sub conducerea generalului Oudinot ocupară Roma (14 Aug. 1849) și restituind astfel statul papal ținură ocupate provinciile: Roma, Civita vechia, Viterbo, Orvieto; Neapolitanii: Frosinone; Spaniolii: Velletri, Rieti și Spoleto; Austriacii: Bologna, Ferrara, Ravenna, Forli, Pesaro, Ancona, Fermo, Ascoli, Causerino și Perugia.²⁾ La 1850 se reîntoarse și Papa la Roma. Spaniolii și Neapolitanii au evacuat teritoriile ocupate, pe când Francezii și Austriecii nu. Și aceasta a durat până la 1859, când izbucnind războiul între Sardinia și Franța deoparte și Austria de alta, după lupta dela Magenta trupele autriece fură constrânse să se retragă din provinciile papale ocupate.³⁾ Trupele franceze însă au rămas și mai departe. În 1862 erau să se retragă de nu întrevenea o nouă încercare a garibaldiștilor să ocupe Roma, ce voia să facă încă în 1860.

¹⁾ Nürnberger, o. c. II. p. 122. ²⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 28.

³⁾ H. Wehberg, *Das Papsttum und der Weltfriede* 1915 p. 14.

⁴⁾ Idem, p. 15.

La preliminariile păcii din Villa-franca Napoleon III a propus o confederație a principatelor italiene — asemenea propunerii lui Rosmini și Gioberti la începutul mișcării unioniste — sub prezidiul de onoare al Papei. Aceasta însă n'a succedut din cauza protestului energic al Curiei romane.¹⁾

De acum începî Cavour, ministrul prezident al Sardiniei, a pregătit încorporarea pe rînd a provinciilor papale. După înfrîngerea trupelor Papei la Castelfidardo (18 Sept. 1860), urmă decretul de anexare edat de Victor Emanuel la 21 Oct. 1860, rămînînd Papei numai Roma și 4 provincii: Viterbo, Civita-vechia, Velletri și Frosinone. Iar la 17 Martie 1861 Victor Emanuel fu proclamat de rege al Italiei unite.

La 1864 avî loc renumita convențiune din Septemvrie (15 Sept.) între Napoleon și Victor Emanuel. Franța se obligă, că în decurs de doi ani își va retrage trupele din provinciile papale, iar Papa își poate forma o oaste pentru susținerea ordinii, numai să nu fie așa de mare ca să poată întreprinde un atac contra guvernului italian. Italia se obligă, să apere Scaunul apostolic contra oricărui atac din afară și-i garantează posesiunile ce-i mai rămaseră. Papa însă nicicînd n'a recunoscut aceasta convențiune. Trupele franceze de fapt s'au retras după doi ani, dar la 1867 iar au venit contra garibaldiștilor și au rămas pînă la eruperea războiului germano-francez din 1870, cînd Napoleon, avînd lipsă de ele contra Prusicilor, le retrase.

Italienii se străduiau în tot chipul să înduplece pe Papa, să renunțe de bună voie la dominațiunea lumească, promițînd tot felul de garanții, dar fără rezultat. „Belle parole, ma brutti fatti!“ (Vorbe frumoase, dar fapte urîte!) a răspuns Piu IX lui Victor Emanuel, care voia să-l înduplece ca să cedeze Roma de bună voie, provocîndu-se la evlavie și bunătatea inimii sf. Părinte.²⁾

Urmă înfrîngerea Francezilor dela Sedan, care produse în Franța o schimbare de regim. Noul guvern declară convențiunea din Septemvrie ca neobligătoare, lăsînd astfel mîna liberă Italiei față de statul papal. În urma acestei declarațiuni Italienii se folosiră de starea fără sprijin a statului papal, care nu se mai putea răzimi nici pe Austria și la 11 Sept. 1870 Cadorna

¹⁾ Idem, ibidem.

²⁾ Nürnbergger, o. c. III. p. 530; cf. și Hilgenreiner, o. c. p. 42.

(tatăl celui ce luptă azi contra Monarhiei) întră, în fruntea trupelor italiene, pe lângă toate protestările Papei, în patrimoniul sf. Petru. La 20 Sept. 1870 după un asediu de 2¹/₂ ore Roma ajunsese în mâna regelui Italiei, iar Papa rămase cu protestul. În 2 Oct. fu adunarea poporală, care hotărî unirea Romei cu regatul Italiei sub regimul monarhic-constituțional al regelui Victor Emanuel II și al urmașilor lui. În aceeași zi apărură și decretul de anexare: patrimoniul sf. Petru fu anexat regatului Italiei ca „provincia Romana“; Roma capitala regatului. Răspunsul Papei fu anatema asupra tuturor cari au conspirat și conlucrat la aceasta răpire.

La 31 Dec. 1870 își ținu Victor Emanuel intrarea solemnă în Quirinal; iar Papa se închise în Vatican, căci el socotea, că libertatea și independența oficiului său apostolic va fi mai bine asigurată ca prizonier voluntar, decât ca supus al Italiei.

Ce privește situația viitoare a Papei, ministrul italian Visconti-Venosta declară la 18 Oct. 1870, într'o circulară adresată puterilor europene, că înalta poziție ce i-se cuvine sf. Părinte nicidecum nu va fi micșorată, căci caracterul de suveran, preeminența față de ceilalți principii catolici, și imunitatea i-se vor garantă prin lege. Palatele și rezidența lui vor avea privilegiul exteritorialității. La aceasta a răspuns apoi, în 8 Nov. 1870, secretarul de stat Antonelli, accentuând, că o autoritate, care atârnă de bunăvoința și caprițul altuia, nu-i nici o autoritate. Iar când regele Italiei în mesagiul de tron și-a exprimat nădejdea că Roma va fi atât capitala Italiei, cât și rezidența venerată și pașnică a Papei, Piu al IX printr'o deputație a răspuns, că nu poate fi nici o împrietinire între Isus și Belial, lumină și întunec, adevăr și minciună.¹⁾ Iar într'o epistolă către rege zice: Maietate, mă doare, că trebuie să o spun, dar Vă asigur, că, dacă au strigat „să moară Papa!“, vor strigă și „să moară regele!“²⁾

Chestiunea romană nu s'a aplanat prin vr'un contract internațional, deoarece puterile celelalte nu s'au amestecat în afacere. Deci Victor Emanuel al II-ilea din grația lui Dumnezeu și din voința poporului rege al Italiei, la 13 Maiu 1871 publică renumita *lege garanțială*, care conține: tit. I. Prerogativele Papei și a Scaunului apostolic. Papei îi rămâne și pe mai departe uzufructul palatelor din Vatican și Lateran,

¹⁾ Wehberg, o. c. p. 19. ²⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 40.

vila Castel-Gandolfo, libere de orice influință a puterii magistratului civil; titlul și onorurile de suveran (gli onori sovrani); nunțiilor Papei aceleși prerogative ca altor reprezentanți politici; i-se asighează o rentă anuală de 3,225.000 lire. Tit. II. stătorește relațiile statului față de biserică.

Aceasta lege însă n'a fost recunoscută nici de Piu al IX-lea, nici de urmașii lui, cari toți au preferit mai bine captivitatea voluntară, decât să fie supuși statului italian, protestând în continuu, neșind din Vatican și neprimind pensiunea anuală. Nici nu permite ca principii catolici, venind la Roma, mai întâiu să meargă la regele și numai după aceea la Papa.¹⁾

Statul papal nu mai există. Papa nu mai are supuși! Întrebarea e: care este acum relația Scaunului papal față de dreptul internațional? Mai e Papa și azi suveran? După concepția dreptului internațional modern, — care concepție își trage originea dela Bodin, iar astăzi a devenit părere generală —, suveranitate înseamnă independența unui stat față de alte state, atât în cele interne, cât și în cele externe. Numai cel ce domnește peste un astfel de stat se poate numi cu adevărat *suveran*.²⁾ Suveranitatea fără supremație teritorială, după dreptul internațional modern este numai o himeră: suveranul respectiv rămâne supus.³⁾

În sensul acestei teorii suveranitatea Papei e pierdută, căci la 20 Sept. 1870 a pierdut atât statul papal, cât și supușii. Situația internațională a Papei însă o determină *oficiul său spiritual*.⁴⁾ Adevărata suveranitate a Papei nu se bazează pe domeniul temporal, ci pe domeniul *spiritual*. „Ție-ți voi da cheile împărăției ceriurilor, și orice vei lega pe pământ, va fi legat și în ceriuri și orice vei deslega pe pământ, va fi deslegat și în ceriuri“ (Mat. 16, 19). În exercițiul acestei puteri este cu totul independent de orișice putere lumească. Poate fi împiedecat, dar nu este pământean, care să o poată lua dela el, ori să o poată micșorâ. „El și în lanțuri rămâne tot Petru, principele apostolilor!“⁵⁾

¹⁾ Aceasta e cauza că regenții catolici, începând dela 1871, n'au putut merge la Roma. Astfel nici M. Sa Monarhul nostru nu a reîntors vizita lui Humbert I. Când prezidentul republicei franceze Loubet a mers la Roma în 1904 și mai întâiu a vizitat pe regele, relația diplomatică între Scaunul ap. și Franța s'a întrerupt, având ca urmare separarea statului de biserică (1905).

²⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 7.

³⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 61. ⁴⁾ Idem, p. 7. ⁵⁾ Idem, p. 9.

Azi nu mai există statul papal și totuș dreptul internațional îi recunoaște Papei aceleși prerogative ca și celorlalți regenți, îl așază în rândul lor, căci acest loc îi compete lui *ca Papă*, independent de o supremație teritorială. Domeniul temporal este de lipsă numai ca o garanță externă, pentru ca suvenitatea spirituală să nu fie împiedecată în manifestările ei. Căci Papa ca părintele sufletească al tuturor, deci și al principilor, ca și urmașul Sf. Petru și locțiitorul lui Hristos, nu poate fi supus nici unui rege ori puteri lumești, ceea ce în limbajul politic s'ar zice, că trebuie să aibă *suveranitate*. Fără iurisdicțiune teritorială nu se poate garanță adevărata independență — a zis Leo XIII într'o epistolă către Rampolla (8 Oct. 1895). Acesta e așa numitul *drept indirect* la cele materiale. Precum este în drept să folosească toate mijloacele spirituale, cari duc la fericirea sufletească a omenimii, tot așa are dreptul să folosească și cele materiale, cari sunt de lipsă și folositoare pentru promovarea binelui sufletească al oamenilor.

Statul papal a fost o garanție externă pentru suveranitatea Papei. Statul papal însă nu mai există, locul lui l-a luat *legea garanțială*. Se pune întrebarea: e rezolvită acum definitiv chestiunea romană prin legea garanțială? Poate da această lege o *garanție absolută*? Răspunsul e negativ, de oarece nu este rezultatul unui contract internațional, ci este numai afacerea privată internă a Italiei, a cărei guvern o poate modifica ori abrogă când voiește. Apoi faptul, că nici Piu al IX-lea, nici urmașii lui până în ziua de astăzi, nu au recunoscut-o, ne spune clar, că și aceasta chestie își așteaptă rezolvirea poate chiar dela marea conferință generală a păcii universale, a cărei zorit se pierde în noaptea nesiguranței. Cum și între ce condițiuni se va rezolvî, numai unul poate să răspundă: Papa, fiind vorba de asigurarea independenței spirituale externe și de bunurile, asupra cărora singur e în drept a dispune. De regulă două modalități se pun, vorbind de rezolvirea chestiunii romane: Ori restituirea statului papal într'o formă oarecare; ori Papa să renunțe la statul papal de odinioară. Mai ales aceasta din urmă e mult comentată. Sfat însă nime nu-i poate da sf. Părinte, de oarece oricine nechemat l-ar sfătui la așa ceva cade sub anatema.¹⁾ Se poate însă supune chestia unei examinări pur teoretice, fără ca să ne împiedecăm de anatema.²⁾

¹⁾ Apostolicae Sedis II, 13. ²⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 51.

Înainte de toate, poate Papa renunța la statul papal? Dacă considerăm declarațiunile Papilor la diferite ocaziuni, se vede că *nu*. În 8 Ianuarie 1860, la propunerea lui Napoleon III din 31 Dec. 1859, ca Papa să renunțe la Romagna, primind în schimb garanție internațională pentru restul statului papal, răspunsul lui Piu IX fu: „*eu nu pot să abdic de ce nu-i al meu*“.¹⁾ Iar într'o circulară din 19 Ian. 1860 „*Nullis certe verbis*“ zice, că el nu poate să abdică de provinciile Emiliei²⁾, fără ca să nu-și calce jurământul, și să nu producă revoltă în celelalte provincii ori să vateme drepturile celorlalte dinastii. Tot astfel a declarat și secretarul de stat Antonelli la 20 Febr. 1860, că adevărat sf. Părinte *nici într'o formă* nu se poate învol la reducerea statului papal, de oarece nu e bunul său propriu, ci e *moștenirea bisericii* (patrimonium).³⁾

Alta însă e părerea iuriștilor moderni. Sägmüller zice, că în cazul necesității poate renunța la anumite părți din statul papal.⁴⁾ Prof. Triebs (Breslau) zice, că fiind statul papal de origine omenească, Papa, care stă deasupra oricărui drept de natură omenească, poate renunța.⁵⁾ Iar prelatul Curiei romane Dr. Heiner e de părerea, că deși Papa nu e posesorul statului papal în sens iuridic, totuși e supremul administrator al acestuia și ca atare poate renunța la el, când aceasta o pretind interesele bisericii, presupunând însă, că această renunțare nu învolvă și aprobarea nedreptății comise. Și cine ar nega aceasta, acela ar trebui să nege și primatul Papei.⁶⁾

Aceste păreri se bazează și pe faptul, că o restituire a statului papal de mai înainte este o imposibilitate politică, de oarece unirea Italiei s'a consolidat astfel, că despre o reînviere a independenței statului papal nici vorbă nu poate fi.

Piu al IX-lea a amintit afară de aceasta și de un jurământ. Fiecare Papă pune de trei ori jurământ că va conserva, neștirbită integritatea statului papal. O face aceasta la intrarea în colegiul cardinalilor, la începutul conclavei și când e ales

¹⁾ Nürnbergger, o. c. III. p. 236.

²⁾ Sub numele de Emilia se cuprind legațiunile: Ferrara, Bononia, Ravenna și Forli.

³⁾ Nürnbergger, o. c. III, 251.

⁴⁾ Kirchenrecht (1900) p. 306.

⁵⁾ „Tag“ nr. din Iulie 1915, Berlin.

⁶⁾ „Archiv für kath. Kirchenrecht“ 1907 v. 87, p. 480—92: „*Rechtsgiltigkeit eines Verzichtes des Papstes auf den Kirchenstaat*“.

de Papă.¹⁾ E întrebare, că oare obligă acest jurământ între toate împrejurările? Păreră iuriștilor moderni e, că numai în cazul, când Papa ar face din capriț o înstrăinare ori împovărare a lucrurilor temporale și mai ales când e vorba de nepotism, ca bunul bisericii (patrimoniul sf. Petru), să nu fie infeudat.²⁾

După Heiner atât jurământul însuș, cât și censura amintită nu conțin o oprire absolută, ca Papa să nu poată renunța la statul papal. Deci canonul acesta al bulei Ap. Sedis, s'ar putea omite, cu atât mai vârtos, că prin el nu se eschide posibilitatea unor împrejurări, când Papa ar fi constrâns să abzică având în vedere binele și folosul bisericii; când adecă libertatea Papei și a bisericii numai renunțând la statul papal se poate asigura.³⁾

Prin urmare Papa e în drept a renunța la dominațiunea temporală, ceea ce înseamnă, că la o conferință de pace, când ar veni pe tapet chestiunea romană, cu Papa se poate trată.⁴⁾ El nu e legat necondiționat de „Non possumus!“ Și aceasta se vede și din declarația secr. Merry del Val, făcută biroului central de informațiuni al presei catolice în Ian. 1905: Papa nu poate abzice de libertatea și suveranitatea sa spirituală, care trebuie bine deosebită de cea temporală. Contra răpirii fundamentului pe care se bazează aceasta, Papa a protestat. Până când și în care formă va mai dură încă protestul acesta singur Papa are dreptul să hotărască.⁵⁾

A protestat Papa și protestează în continuu, căci până acum nici o propunere acceptabilă, care să se poată și îndeplini; nu i-s'a făcut pentru recompensarea acelei puteri lumesti răpitate și care să-i garanteze și înlesnească manifestarea neîmpiedecată a suveranității. Va se zică posibilitatea este, dar până atunci nu renunță, până ce chestia statului papal nu e aranjată în altă formă. Ori, cum zice Haring, teoretice jude-

¹⁾ Forma jurământului e prescrisă de Piu V și întărită și de Urban VIII. Pius V. în const. „Admonet nos“ (29 Martie 1567) a pronunțat excomunicare rezervată Papei asupra oricărui ar întreprinde ori sfătui o infeudare ori înstrăinare a provinciilor papale. Aceasta a fost reinstituită de Greg. XIII, Sixt V, Inoc. IX. și Clem. VIII în censura confirmată de Piu IX în „Apostolicae Sedis“ II, 13 (1869); Cf. Hilgenreiner, o. c. p. 53.

²⁾ Cf. Hollweck, die kirchlichen Strafgesetze, Freiburg 1899, p. 232.

³⁾ Heiner, o. și l. c. ⁴⁾ Hilgenreiner, o. c. p. 56.

⁵⁾ Idem, p. 58.

când, Papa poate renunța la posesiunea lumească, practice însă el aceasta nu o va face, până ce libertatea și independența sa nu vor fi garantate în altă formă.¹⁾

NICOLAE FLUERAȘ.

Poate fi natura blestemată de Dumnezeu?

Am fost întotdeauna sincer admirator al prveliștilor fără seamăn din natură. Mă atrăgeau și mă atrag și acum cu o putere de nebiruit, — mai mult decât toate operele de artă ieșite din mâinile marilor artiști. Singura plăcere adevărată acolo o găsesc în mijlocul naturii, izvor nesecat de mângăeri dulci. Simt, — mi-o spune sufletul —, că numai în gustarea farmecului vedeniilor frumoase ca în vis, numai în adâncirea rostului, în tălmăcirea armoniei lor, pot să îndeplinesc fidel slujba ce mi-a încredințat-o, mie ființă inteligentă, Stăpânul lumii, de a fi *preotul naturii*, care să aducă Monarhului nevăzut închinare *rațională*. Da! Numai astfel se înfăptuește *deplin* acea simfonie grandioasă ce începe în timp și se pierde în veșnicie, a cărei instrument este însuș actul creațiunii, iar coardele făpturile *toate*, dela Serafimi până la minusculul praf de aur al razelor solare: pe cari ca *ton fundamental* stăpânește iubirea lui Dumnezeu, *variațiile* le execută înțelepciunea Sa nemărginită, iar *acordul* constant îl păstrează atotputința. Numai astfel, repet, se înfăptuiește *deplin* simfonia universului, când și coroana făpturilor, *omul*, își ocupă prin voința sa liberă locul de frunte ce i-se cuvine în univers, dându-și seamă de rostul milioanei de ființe, de rostul lumii ce-l înconjoară, de rostul său, și aduce în numele tuturor făpturilor, laudă și închinare lui Dumnezeu. Nu poate fi el singurul element discordant, singura notă falșă în armonia universală!

Da! *Universul*: ceriul, pământul, marea și tot ce se mișcă întrânsele vorbesc un graiu foarte elocvent. Ele predică omului cu avânt pururea tineresc, cu multă însufluire: „Ceriurile spun mărirea lui Dumnezeu și facerea mânilor lui o vestește tăria“.²⁾ Ele vestesc cu glas mare: „Strigați lui Dumnezeu tot pământul... cunoașteți că Domnul acesta este Dumnezeul nostru, el ne-a făcut pe noi și nu noi“.³⁾ Ne strigă tuturor: „O Israile cât e

¹⁾ Lehrbuch des K. R. 1915, I. p. 217.

²⁾ Ps. 18, 1. ³⁾ Ps. 99, 1. 3.

de mare casa lui Dumnezeu și de lung lăcașul agonisellii lui,¹⁾ mare e și nu are sfârșit, înalt și nemăsurat... El știe toate! El gătește pământul în vreme veșnică și l-a umplut pe el de dobitoace cu patru picioare. El trimite lumina și purcede și o chiamă pe ea și-l ascultă cu cutremur. Și stele au luminat întru străjile sale și s'au bucurat, chematu-le-a pe ele și ele au zis de față suntem, luminat-au cu veselie celui ce le-a făcut pre ele²⁾ Da! da! Făptura toată ne provoacă: „Intrați înaintea Lui întru bucurie, cunoașteți că Domnul acesta este Dumnezeul nostru“³⁾ E trist de tot când un suflet a devenit atât de nesimțitor, cât nu pricepe acest graiu al universului. Și durere numărul celor apatici, blazați, ca să nu zicem necredincioși, atești, pe urmele lui *Büchner*, *Haeckel*, sporește pe zi ce merge, de nu va aduce viitorul mai apropiat o schimbare radicală.

Nu aceasta a fost atitudinea într'adevăr marilor naturaliști ca *Newton*, *Stewart*, *Tait*, *Stokes*, lordul *Kelvin*, *Wollaston*, *Rivarol*, *Stuart Mill*, *Liebig*, *Delfino*, *Hirn*, *Linnè*, *Keppler*, *Herschel* și alții, a căror număr e legion, cari toți au preamărit pe Creatoriul, în zidirile universului acestuia necuprins, proclamându-l de Ziditoriul, Țiitoriul și Guvernatoriul tuturor.⁴⁾

¹⁾ Este de a se înțelege împărăția naturii.

²⁾ Baruch 3, 24—36.

³⁾ Ps. 99, 2.

⁴⁾ Iată numai câteva enunțiații de ale acestora. „Dumnezeul etern, Dumnezeul imens, preaințelept și atotputernic a trecut pe dinaintea mea. Nu l-am văzut față la față, ci reflexul luminii sale a umplut de admirație sufletul meu. Am studiat ici-colea urmele trecerii Sale printre făpturi; și în toate operele Sale, și cele mai mici, și mai imperceptibile, câtă forță, ce imensă perfecțiune“ (Linnè). „Îți mulțumesc o Creatorul și Stăpânul meu de toate bucuriile ce-ai făcut să le gust în extasul în care m'a răpit contemplarea lucrului mânilor tale. Măreția acestor opere m'am nizuit să o proclam înaintea oamenilor; și am pus toată grija să le fac lor cunoscut câtă este înțelepciunea, puterea, bunătatea Ta“ (Keppler). „Cu cât se lărgește mai mult sfera fizice, cu atât dovezile existenței veșnice a unui intelect creator și atotputernic devin mai numeroase și nerăsturnabile“ (Herschel). „Dacă meditați adânc, însăș știința vă va sili să credeți în Dumnezeu, și această credință este baza tuturor religiunilor. Veți găsi, că știința nu e în antagonism, ci tocmai razim al religiunii“ (Newton). El în cele patru epistole către Dr. Bentley nu încetează de a admiră acea Cază inteligentă, Putere supranaturală, care a ordonat mișcările corpurilor cerești, cu atâta înțelepciune, cunoscând deplin legile mehanice și ale geometriei. Mai frumos poate e pasagiul aceluiaș Newton din Scholion generale al opului „Principia mathematica philosophiae naturalis“, unde,

Nu aceasta a fost atitudinea mai ales a sfinților, cari față de natura aceasta văzută, fapăturile ce mișună în ea, au avut dragostea cea mai fragedă, și se serviau de ele ca de scara lui Iacob spre a se urca la tronul lui Dumnezeu. Aleg dintre sfinți două figuri clasice, cari în privința gingășiei sufletului manifestată față de fapăturile lui Dumnezeu, dusă până la naivitatea drăgălașă a copilului, ocupă un loc de frunte între ceilalți —, strălucind cu aureolă orbitoare.

Acolo e înainte de toate sf. *Francisc de Assisi*, admirat așa de mult și de lumea protestantă. Toate fapăturile mici și mari, îi erau frați și surori, pentru că originea le eră comună în Dumnezeu.¹⁾ Le iubiă pe toate cu dragoste nemărginită. Odată în valea din Spoleto găsi o mulțime mare de păsări, parecă l-ar fi așteptat anume. Le salută în feliiul său și le rugă să-i asculte cuvântul. Sorioare păsări, le vorbi el, aveți tot dreptul să-L lăudați pe Domnul. Uitați-vă ce mantă frumoasă v'a dat de îmbrăcăminte și aripi bune de sburat. Intradevăr că v'a făcut fapături nobile și v'a dat de locuință văzduhul curat. Nu sămănați și nu secerăți, dar pronia Sa vă apără cu multă grijă. Astfel încheie dânsul. Și păsările începură să sară, să bată din aripi, și cântau și jubilau pe întrecute.²⁾ Altădată voi să predice la Alviano. Dar în apropiere erau multe rândunici și ciripeau, cum e obiceiul rândunicilor. Atunci le strigă dânsul: Sorioare rândunici acum e rândul meu să vorbesc. Voi ați vorbit până acum destul. Deci fiți liniștite și ascultați cuvântul lui Dumnezeu. Și ele ascultară și nu se

recapitulând mișcările dilerite ale stelelor, continuă: „Și toate mișcările aceste regulate nu își au originea în principii mecanice. Această legătură bine stabilită de afârnare, ce înlănțuște soarele, planetele și cometele, n'a putut naște decât prin înțelepciunea și voința unei ființe cuminte și puternice. Și întrucât și stelele fixe sunt centre alor asemenea sisteme, aceste toate, zidite cu aceeaș ordine, vor stă și ele sub stăpânia *Unuia*. Acesta conduce toate nu ca sufletul lumii ci ca stăpânul Universului. Și pentru stăpânia lui, el se chiamă Domn, Dumnezeu, Atotstăpânitor... Dintr'o nevoie oarbă metafizică, care pururea și pretutindenea e aceeaș, nu poate naște nici o schimbare a lucrurilor. Toată varietatea lucrurilor create potrivit timpurilor și locurilor, poate deriva numai din ideile și voința unei ființe absolut necesare”. Vezi T. Pesch, *Die grossen Welträtsel*, vol. II. p. 311 -3, Freiburg a. 1907; și G. Ballerini, *Il principio di causalità*, Firenze 1908, p. 187-8.

¹⁾ Bonavent. Vita sf. Franc. 8, 109.

²⁾ Bonavent. 12, 174.

mișcară din loc până ce el nu mântui cuvântul.¹⁾ Și când prietinel și fratele lor muri, nu se putură răbdă să nu-i arete cinstea din urmă. Eră seară. Și totuș prietenele luminii și a aurorei, ciocârlile, se adunară cârd deasupra coperișului căsii unde zăcea el întins, și roteau în zbor cu bucurie multă po-trivită fericirii, în care deja întrase sfântul.²⁾

Și mai minunată este legătura gingașă cu natura a sf. *Roza din Lima*. Ea se preumblă dimineața prin grădina mănăstirii. Văzând în răcoarea dimineții arborii și florile ca re-întinerite înaintea sa, devine aproape estatică și le strigă: Tot ce înverzește și înmugurește să laude pe Domnul lumii! Și iată că numai decât toate încep să se miște: arbori, flori, ierburi, plante își mișcă crenguțele și rămurelele, își scutură frunzele, și susură dulce și tainic cum n'a mai răsunit melodios nici o simfonie. Arborii mai ales nu știu cum să emuleze. Mari și înalți cum sunt, au să mulțumească lui Dumnezeu pentru binefaceri mai mari și sub greutatea de plumb a acestora se pleacă până la pământ și rămân astfel ca imobilizați în starea celei mai profunde adorațiuni, ca îngerii, cari stau înaintea tronului măririi lui Dumnezeu cu fețele acoperite cuprinși de evlavie sfântă.

Câtă gingășie, câtă poezie sfântă nu e în aceste momente sublime din vieța sfinților acestora! Cu adevărat că aceasta este idealizarea vieții, dusă până la puritate îngerească, dusă până la sublim! Și dacă cuiva i-ar veni voe să zimbească de lucrurile acestea și să mă compătumească ca pe o persoană naivă, care păcătuiesc contra științei (!), bucuros sufer dimpreună cu păr. Albert Maria Weiss O. Pr., om de o cultură vastă cu renume mondial, care citează în vol. V. al apologiei sale creștine (p. 919, 921) tocmai faptele citate de mine, și acest om, nu mă sfiesc să o spun, are spirit critic, știe discerne faptele, are înțelepciune mai multă decât zeci de profesori de universitate, cu mintea strimțată și plină de prejudecăți. Multora dintre aceștia din urmă, am putea spune, că le lipsește până și credința rudimentară creștină. Și cu ei să stăm de vorbă? Ar fi păcat!

Pildele aceste arată deci, că oamenii cu adevărat mari, cu inima largă și simțitoare, în natură, în univers, și-au găsit

¹⁾ Bonavent. 12, 175.

²⁾ Ibidem, 14, 214.

hrană aleasă sufletească și la ea alergau, ca la izvorul tămăduirii, care le reîntineria cu desăvârșire inima. Până și oamenii de altfel mai serioși, mai seci, se lăsau influențați de farmecile acestei zee nevinovate, cu zimbet de copil. Astfel, Alban Stolz, marele scriitor german, stăpânit de emoție sfântă în fața unei priveliști grandioase a naturii în împrejurimile Heidelbergului pe timp de primăvară, se puse de sărută iarba verde și fragedă, potolind astfel o trebuință firească a sufletului său turburat. Fiecare om deci, — cu atât mai vârtos apoi dacă e și preot — trebuie să se apropie de natură cu evlavie, să-și desculțe chiar picioarele, ca Moise înaintea rugului arzător, căci spiritul Domnului suflă tainic în fiecare vietate, în fiecare ființă din univers.

*

La acest loc mi-ar putea obiecționa cutare învățat, care și-a câștigat bagajul de cunoștințe dela scriitori mai mult decât dubii, că piedeca cea mai serioasă în drumul cultului naturii lui Dumnezeu o pune însuș creștinismul, care, bazat pe sfânta Scriptură trebuie să susțină părerea, că natura e blestemată de Dumnezeu în urma păcatului strămoșesc. În Scriptură doar zice Dumnezeu către Adam: „Pentru că ai ascultat glasul muerii tale și ai mâncat din pomul, care ți-am poruncit ție ca dintru acela singur să nu mânci dintru acela ai mâncat, *blăstămat pământul întru lucrurile tale*, întru năcazuri vei mânca dintrânsul în toate zilele vieții tale. Spini și polomidă va răsări ție, și vei mânca iarba pământului. În sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul din care ești, că pământ ești și în pământ te vei întoarce“.¹⁾ Iată dar că natura e blestemată din partea lui Dumnezeu!

Interpretarea în acest senz a pasagiului biblic, citat mai sus, e necorectă. Lorinser o combate cu tot dreptul, în cartea sa „Buch der Natur“, ca pe un tâlc periculos din cale afară pentru teologie și științele naturale. Iar păr. Albert Maria Weiss se îndoiește că un scriitor creștin poate susține astfel de părere.²⁾ Să examinăm textul Scripturii mai de aproape. Admițând pentru un moment, că acolo e vorba de un blestem în înțelesul strict al cuvântului, ar fi blestemată cum vedeți

¹⁾ Facere 3, 17—19.

²⁾ Apologie des Christenthums, vol. I, p. 504 în notă, ed. IV. Freiburg, a. 1905.

nu natura întregă, ci numai *pământul*, ceea ce se vede și din fraza: „spini și polomidă va răsări ție“. Și nici nu pământul întreg, ci numai pământul cultivabil, arător, pe care omul căzut în păcat va trebui să-l muncească în *sudoarea feței sale*; câștigând roadele necesare traiului său, pe cari le-ar fi avut în statul nevinovăției fără greutate, cu *multă trudă și osteneală*. Blestemul așadar se referă în definitiv la *om*. Fraza Scripturii e numai o figură retorică, un ebraism, care blestemul aruncat asupra păcătosului îl pune în căruța instrumentului, organului ce cooperează la executarea lui. Ar și lipsi mai apoi orice motiv rațional pentru care pământul ca atare să vrednicească blestemul dumnezeesc. Blestemul în definitiv cuprinde o pedeapsă. Dar Dumnezeu nu pedepsește nici o ființă nevinovată, căci vinovăție se poate închipui numai acolo unde e minte și voință liberă, calități de cari e lipsit fie pământul, fie natura întregă.¹⁾ Natura deci nu s'a schimbat esențial, după păcat, nu s'a înrăit. Astfel spinii și polomida au crescut și în paradis,²⁾ și animalele răpitoare ar fi avut firea lor setoasă de sânge și acolo, sfâșiindu-se unele pe altele. „Căci nu s'a schimbat, zice acest sfânt, prin păcatul omului firea animalelor, de așa, cât acele, cărora le este firesc acum să se hrănească din carnea altor animale, cum sunt leii și șoimii, atunci să se fi nutrit cu ierburi. Ar fi fost între anumite animale dușmănie firească și acolo. Dar pentru asta n'ar fi fost subtrase stăpânirii omului, cum nu-s subtrase nici acum, în butul firii lor, stăpânirii lui Dumnezeu, a cărui prevedință le regulează toate acestea. Numai cât organul executor al acestei prevedințe ar fi fost omul, cum se întâmplă față de animalele domestice.“³⁾ Deci nici o schimbare în spre rău în natură. Schimbare a intervenit în natură *față de om*, în înțelesul, că trebuie să se trudească, să asude până ce-și câștigă pâinea de toate zilele. Munca în paradis, unde eră nemuritor, veșnic tânăr și trupul, ar fi fost o plăcere, până când acum e o sarcină grea. Schimbare a intervenit în înțelesul, că lipsește acum din natură prevedința iubitoare dumnezească, care ar fi scutit pe om în raiu de toate

¹⁾ Das Buch der Natur, unter Mitwirkung von P. Herrmann Muckermann S. I., P. Erich Wasmann S. I., ș. a. G. I. Manz, Regensburg, Band I. 1914, p. 29--30.

²⁾ S. Thomae Aquinatis, Summa theologica, vol. I. quaestio 69, art. 2, ad secundum.

³⁾ Summa theologica, quaestio 96, art. I. ad secundum.

influențele stricăcioase ale *elementelor* (frig, căldură), *plantelor* (venin) și *animalelor*; și că supunerea firească a animalelor față de om, în urma nesupunerii sale lui Dumnezeu, s'a schimbat în frică, ba chiar dușmănie fățișă. Să se adăogă apoi faptul, că diavolul obținū *anume putere* să folosească natura și singuraticile făpturi spre paguba omului, dar mai ales spre seducerea lui, a stăpânului de odinioară. De aceea zice sf. Pavel: „Că deșertăciunii s'au supus făptura, nu de voe, ci pentru cel ce o au supus. Cu nădejde că și înșasă făptura se va slobozi din robia stricăciunii spre slobozenia mării fiilor lui Dumnezeu¹⁾ De această robie scapă natura prin binecuvântările bisericii²⁾, înșirate la noi în Euhologiu (Molitvelnic). În fine însuș Dumnezeu folosește de multeori elementele și puterile naturii spre pedepsirea păcătoșilor.³⁾ Toate aceste însă nu dovedesc că firea naturii s'ar fi deteriorat, că natura ar fi fost și ar fi blestemată. Ea n'a vrednicit acest blestem. L-a vrednicit omul!

Pe noi nimic nu ne va rețineă deci, de a cultiva dragostea caldă față de natura lui Dumnezeu. În ea nu este nimic rău, nimic respingător, nimic ce n'ar vrednici simpatia noastră.

Până și lucrurile stricăcioase, bunăoară veninurile, se folosesc ca medicament, și lucrurile ce ne inspiră groază și scârbă, sunt, privite mai deaproape, minunate în construcția lor, prezintă forme armonice, un întreg desăvârșit. Conceptul de scârbos și groaznic e un ceva foarte relativ. Să trecem dar preste astfel de dificultăți nesperioase și să lăudăm pe Domnul în toate făpturile sale. Să zicem cu sfinții trei tineri și noi: „Binecuvântați soare, lună, stele ale ceriului, foc, căldură, frig și arșiță..., rouă, nea, ghiață, ger... fulgere și nori... lumină și întunec... pământ, munți și dealuri și toate cele ce răsar întrânsele..., păsările ceriului, și toate viețuitoarele... fiii oamenilor, preoți ai Domnului, pe Domnul, lăudați-l și-l preainălțați pe dânsul în veci“. Da! Pentru că pe Domnul îl vestesc cu adevărat toate, pe el îl laudă neîncetat. Fie că las să-mi pătrundă în sufletul emoționat în după amiaza senină a unei zile de sărbătoare cuvântarea măreață a brazilor ce freamătă, a holdelor ce se leagănă în vânt, a trestiei ce susură lîn, fie că

¹⁾ Rom. 8, 20—21.

²⁾ Cf. Dr. I. Schuster u. Dr. I. B. Holzammer „Handbuch zur biblischen Geschichte“, Freiburg a. 1906, p. 128.

³⁾ Cartea Ințelep. 5, 21.

priveliștea fascinatoare a mării cu prilejul unui răsărit de soare îmi amintește marea cristalină de smaragd și azur, pe care o văzură Ezechiel și Ioan înaintea tronului lui Dumnezeu, fie că ascult în munți maiestatea vocii mănioase alui Dumnezeu în tunetul ce se repercutează din stâncă în stâncă, sau că răsărind pe bolta cerului stelele mă apucă un dor nepotolit după liniștea veșnică, ce-mi face aproape nesuferită viața, e totdeauna și pururea acelaș text, acelaș subiect sublim despre care îmi vorbește natura cu zel neobosit de apostol, în infinite variații: **Dumnezeu**, căruia i-se cuvine laudă și mărire și închinăciune în vecii vecilor Amin!

Fie deci pururea lauda lui în gurile noastre.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Chestia unirii bisericilor în lumina războiului actual.

(I.)

„Pricini politice și etnice au spart pe creștini în secte, aceleași pricini formează până azi perețele despărțitor în staulul lui Hristos“, așa scria un anonim în anul 1903 într'una din foile noastre.¹⁾

Părerea aceasta, că adecă pricinile politice sunt azi cea mai mare piedecă a unirii bisericilor, nu e izolată, ci ne întâlnim cu ea la fruntași scriitori orientali și apuseni. Așa la Melchisedec²⁾, Pitzipios³⁾, Karalevsky⁴⁾, Orlovski⁵⁾, Horváth⁶⁾, s. a. ba chiar și fostul patriarh al Țarigradului Ioachim al III-lea era de aceeași părere, după cum apare din răspunsul ce l-a dat în 3 Ian. st. v. 1911 mitropolitului Gerasim Messara, declarând: „Nu dogmele sunt pricina de căpetenie a desbinării, ci politica“. ⁷⁾

Actualul războiu mondial va avea urmări incalculabile pe toate terenele. Colosul dela răsărit, Muscalul, care de veacuri

¹⁾ Foaia „Controla“ din Timișoara 1903, nr. 91. p. 2 în articolul: „La unirea bisericeii românești“.

²⁾ Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul, București, 1890, p. 115—6.

³⁾ Die orientalische Kirche, Wien, 1865, p. 370.

⁴⁾ Le quinzième centenaire de s. Jean Chrisostome, Roma, 1909, p. 325.

⁵⁾ Programme unislave. Lettre au concile russe. Lyon, 1910, p. 82.

⁶⁾ „Unió“ Kalocsa, 1859, p. 450.

⁷⁾ Cf. „Unirea“ din Blaj, nr. 5 din 1911, p. 55.

a înăbușit în germene aspirațiunile sociale și culturale ale popoarelor eterogene din imperiul său, s'a prăbușit în fața eroismului fără păreche al armatelor aliate, și abia mai are putere a se reculege din halul în care a ajuns. Nici în Balcani nu mai poate lucra mâna aceea tainică dela nord, care sub masca slavismului și a ortodoxismului protegător, țesea neconținut, spre rușinea veacului, întrigi între popoare, folosind de mijloc o națiune înconștie, ce nu mai este.

Chestiunea orientală progresează cu pași uriași spre rezolvirea finală. Pe noi în special ne preocupă latimea bisericească a chestiei orientale, carea atât de mult a agitat gândirea marelui Pontifice Leo al XIII-lea.

Să ne reamintim, spre acest scop, stările bisericești din Orientul creștin înainte de actualul războiu.

În Rusia creștinismul era lipsit de orice libertate de acțiune. Țarii Rusiei, cu puține excepțiuni, din vremile cele mai vechi, s'au silit a restrânge din ce în ce libertatea bisericii, ca să-și subjuge șieși clerul, și așa să poată avea biserica de unealtă politică. Până când însă biserica rusească era supusă patriarhului din Constantinopol, toate încercările țarilor se zădărniceau de opoziția clerului. Deaceia țarul Teodor Ivanovici veni la ideea, să ridice un patriarhat în Rusia și să-l facă independent de patriarhatul constantinopolitan. A intrat deci în pertractări cu patriarhul constantinopolitan Ieremia, iar acesta în anul 1589 venind în Rusia, și-a dat învoirea și a consacrat pe primul patriarh rusesc în persoana lui Iob. Acest nou scaun patriarhal în anul următor fu recunoscut și de celelalte biserici orientale. Prin ridicarea la dignitatea patriarhală, mitropolitul Rusiei nu a câștigat drepturi noi, ci numai o cinste mai mare. În urma cinstei acesteia au început a avea patriarhii amestec și în afacerile de stat. În chestiile mari politice se cerea în rândul prim părerea patriarhului. Pe urmă însă chiar aceasta vază prea mare a patriarhilor a cauzat ștergerea patriarhatului; căci frecările între țar și între patriarh, mai ales pe vremea patriarhului Nikon, erau la ordinea zilei. Amintirile acestor frecări îl înduplecară pe țarul Petru cel mare, ca în anul 1700 când muri patriarhul Adrian, să nu se mai complinească scaunul patriarhal, și instituî Colegiul sacru, a cărui regulamente le-a publicat cu edictul său din 25 Ianuarie 1721. Acest Colegiu, sau sfânt Sinod, în 23 Sept. 1723 fu recunoscut de legitim și de patriarhul constantinopolitan și, cu

mici modificări, se susține până azi. Prin acesta a devenit în sfârșit biserica rusească, aceea, ce au dorit atâtea veacuri țării Rusiei, un mijloc în mână regimului. Iar despotismul țarilor ce au urmat după Petru cel mare, au adus cu încetul biserica rusească la o așa nemernică stare, încât astăzi un vestit ortodox rus ajunge să constate cu durere, în coloanele unui jurnal din Petrograd, că: „Nici un episcop nu arată energia recerută în mijlocul turburărilor gândirii. Patria e amenințată de mari primejdii, episcopatul este mut, rezervat, ține seamă numai de glasul poruncii de a executa ucazurile. Ortodoxia e în agonie, își caută un mântuitor și nu-l află. Neputința în cele spirituale omoară progresul; anemia a ajuns la punctul suprem și sarea pământului s'a stricat“¹⁾ Pricepem deci zbu-ciumările bisericii ortodoxe rusești, de vremece îi lipsește condiția cea mai esențială a vieții și activității sale, cum zice Ivan Akssakoff: „Spirit de adevăr, spirit de dragoste, spirit de viață, spirit de libertate, — iată suflul salutar, care lipsește în biserica rusească.“²⁾

Intre atari împrejurări, biserica rusească natural că nu se poate agita pentru marile chestiuni ale creștinizmului universal, cum ar fi chestia unirii bisericilor.

Deși biserica rusească la început multă vreme a fost unită cu scaunul Romei, și s'a rupt numai pe încetul sub presiunea prelaților trimiși din Constantinopol, iar după sinodul de Florența mitropolitul întregii Rusii Izidor a subscris unirea și reîntorcându-se acasă a proclamat unirea cu biserica Romei, care unire în mitropolia Kievului a și susținut cu mici întreruperi dela 1458 până la 1518³⁾, iar mai apoi în anul 1595 episcopii ruteni în sinodul de Brest din Litvania primiră din nou unirea și delegară pe episcopii de Luczk și de Wladimir să meargă la Roma, să notifice Papei supunerea lor, totuși unirea nu se putu consolidă în Rusia, căci în 15 Aug. 1620 patriarhul Ierusalimului Teofan a restabilit în acele părți ierarhia ortodoxă prin consecrarea unui mitropolit nou cu șase episcopi sufragani. Majoritatea poporului rutean însă remase fidelă unirii, afară de cazacii Ucrainei. În sfârșit în anul 1667

¹⁾ Cf. Orłowski, Lettre au concile russe, Lyon, 1910, p. 44—5.

²⁾ Cf. Revista „La controverse et le contemporain“, Lyon, 1888, tom. XIII. nr. 15 Aug. p. 616.

³⁾ Pierling, La Russie et le Saint-Siege, Paris, 1896, t. I. p. 46.

ajunse Kievul iarăş în mâinile Ruşilor, tinzând la împărţirea succesivă a regatului polon. Urmând mai apoi în trei rânduri (în 1772, 1793 şi 1795) împărţirea Poloniei majoritatea Ruşienilor uniţi încă ajunse sub cârma Rusiei ortodoxe, care fapt avu urmarea, că ţarii atotputernici s'au silit din reputeri a stinge unirea cu toate mijloacele biurocraţiei, despre ce ne convinge şi faptul statistic, că, pe când la prima împărţire a Poloniei în 1772 în regatul Poloniei s'au numărat zece până la douăsprezece milioane greco-catolici, pe atunci în anul 1889 în toate provinciile vechei Polonii, abia mai erau două milioane de greco-catolici.¹⁾ Prin asupririle şi goanele de sub Ecaterina, apoi sub Nicolae I. şi mai ales sub Alexandru al II-lea, — s'a nimicit cu totul unirea din Rusia; edictul de toleranţă din 1905 ar fi fost să fie aurora unor vremuri mai fericite pentru catolicismul din Rusia, dar nădejdele legate de el în curând s'au îmfundat, căci cârma văzând trecerile în massă la unire s'a spăriat şi a recurs din nou la vechiul despotism pentru a sufoca mişcările spre unire.

Dacă nu ar fi fost multe goane şi asupriri din partea ţarilor asupra bisericii greco-unite, biserica greco-catolică din Rusia ar număra azi cel puţin cincisprezece milioane suflete.

Biserica romano-catolică în Rusia asemenea a avut o soartă maşteră, dar a fost totdeauna în împrejurări mai favorabile de cât credincioşii catolici de rit oriental. Şi între marginile înguste de fiinţă şi de acţiune, ce i-s'au croit de guvern, ea s'a bucurat de o anumită toleranţă. Aşa, că dacă în Rusia chestia romano-catolică nu ar fi fost în strânsă legătură cu chestia polonă, azi am vorbi în Rusia de o biserică de rit latin foarte înfloritoare.

Pe noi însă, în ce priveşte chestia unirii bisericilor, mai mult ne împoartă biserica greco-catolică, care e puntea de aur al trecerii popoarelor ortodoxe la unirea cu Roma.

Putem oare avea nădejdea între împrejurările sus amintite, că va să fie în vreme scurtă o apropiere sau chiar unire între biserica rusească şi cea catolică?

Politica este piedeca oricărei apropieri. Deja principele grec Pitzipios spunea pe la mijlocul veacului trecut: „Poziţia de azi a bisericii ruseşti faţă de cea catolică este o urmare a politicii suveranilor ruşi faţă de orient“.²⁾

¹⁾ Gondal, *Le catholicisme en Russie*, Paris, 1908, p. 5.

²⁾ Pitzipios, *Die orientalische Kirche Wien*, 1865 p. 402.

Iar în zilele noastre scriitorul Ciril Karalevsky zice: „Biserica rusească ar deveni catolică, dacă țarul și-ar da învoirea, acordându-i mai ales libertate față de potestatea civilă, restaurând patriarhatul, suprimând ori-ce biurocrație laică în sf. Sinod și în consistoare și apoi începând pertractări cu Roma. Dar oare vrea-va aceasta țarul și dacă ar voi putea-va oare el să facă un așa lucru? Cât de mulți sunt de aceia, cărora le stă în interes ca să perdureze starea actuală a lucrurilor!“¹⁾)

Biserica rusească spre a putea porni și ea pe calea progresului, are lipsă de reforme mari și spre acest scop în vremea din urmă s'a făcut mare agitație pentru a se conchiemă un mare sinod național rusec, unde să se discute chestia acelor reforme, și între altele să se decreteze restabilirea patriarhatului vechiu de Moscva. Țarul în principiu a aprobat de mult planul convocării sinodului național rusec, dar temându-se de urmările practice, a amânat convocarea din an în an.

Și cu greu se va hotărâ țarul la așa ceva, căci biserica rusească este în foarte strânsă legătură cu statul, biserica este contopită în stat și puterea ce izvorește din aceasta contopire pe seama țarilor este atât de mare, încât numai de silă vor abdice de ea. Și prin urmare e lipsă de mari catastrofe politice, spre a putea urma o schimbare a raporturilor dintre biserică și stat.²⁾)

Dar se pare că marea catastrofă politică a și urmat; actualul războiu mondial cu urmările sale a zguduit din temelii marea împărăție rusească și țarul simțind că i-se clatină terenul sub picioare începe a veni la gânduri mai bune. Făgăduiește supușilor săi fel și fel de reforme salutare, iar mai dăunăzi am cetit undeva, că țarul în toiul războiului, s'a decis să satisfacă dorința clerului rusec de a se restabili vechiul patriarhat.³⁾) Admitem și noi, că restabilirea patriarhatului rusec, adică înfăptuirea neatârării bisericii de stat, va aduce biserica rusească cu un pas mai aproape de Roma, dar biserica rusească nici în cazul restabilirii patriarhatului, nu s'ar putea bucura de o independență deplină, după felul bisericii rom. cat. din

¹⁾ Karalevsky, Le quinzième centenaire de s. Jean Chrysostom, Roma, 1909, p. 325.

²⁾ Böhm, Die Wiedervereinigung, Mainz, 1900, p. 152.

³⁾ Cf. revista „Cultura Creștină“ nr. 6—7 din 1915, p. 198.

alte țări, decât numai dacă ar trece la unirea cu Roma, după cum lămurit o spune un eminent bărbat al Rusiei Mencikoff: „Singurul mijloc de a avea Rusia patriarh neatârnat e, să recunoască pe papa de patriarh al ei“. ¹⁾)

Dar în butul prigonirilor seculare ale unirii și în butul propagandei schismatice din părțile expuse, practizate și la începutul actualului războiu în părțile ocupate, dar acum reocupate ale Galiției ²⁾), noi avem credința fermă că actualul războiu mondial în urmările sale va produce, în Rusia, adevărate reforme mari, în capite et membris, și în urma acestora spiritele eliberate din cătușile despotismului, rând pe rând se vor încălzi și de idealurile general-creștinești, accentuate deja înainte de aceasta cu aproape 3 decenii de un ales bărbat al Rusiei, că: „Adevăratul scop veritabil, adevărata misiune a fiecărui popor este, de a participa la vieța bisericii universale, la desfășurarea marelui civilizațiunii creștine și a participa la aceste după forța și capacitatea sa particulară“. ³⁾)

Inteligența rusească de altcum nu e dușmană a ideii unirii cu Roma. Iată pentru ce nu au fost mare surprindere pentru noi ideile lansate în anul 1908 în coloanele ziarului „Novoje Vremja“ de distinsul A. Stolypin, fratele ministrului cu același nume, care spunea între altele: „Când noi ne reîntoarcem la leagănul istoriei noastre, posibilitatea unei atari reuniri ni-se pare încă foarte reală, nu numai din punct de vedere bisericesc, ci și din punctul de vedere național“. ⁴⁾)

Când biserica rusească va răsufla mai liber, și când fără nici o împiedecare se vor putea lăți în păături largi și se vor putea discuta și îmbrățișa liber ideile mari ce sunt menite a îndruma biserica Rusiei spre căile progresului, atunci ușor va afla primire în inimi indemnul eminentului filozof rusesc Vladimir Solovieff, că „ideea rusească, datoria istorică a Rusiei, ne împune să ne recunoaștem a fi solidari cu familia universală a lui Hristos“. ⁵⁾) Ori după cum spune un scriitor al zilelor

¹⁾ Mencikoff în articolul de paști din 1905 al foii „Novoje Vremja“.

²⁾ Cf. „Unirea“ nr. 99, 120 și 134 din 1914, precum și „Cultura Creștină“ nr. 17, 18 din 1914 (p. 478) și nr. 16 din 1915, (p. 510).

³⁾ Solovieff, L'idée russe, Paris, 1888.

⁴⁾ Cf. articolul lui A. Stolypin intitulat „Chestia catolică în Rusia“ publicat în nr. 1 din 1 Iunie 1908 al foii „Novoje Vremja“.

⁵⁾ Solovieff, op. cit. ibidem.

noastre, Orłowski, că este o chestie vitală a Rusiei, ca „asemenea apostolilor săi Cyril și Metodie, să-și întoarcă privirea spre barca lui Petru“. ¹⁾)

VIRGIL POP.

Insemnări.

Inmormântarea străinilor. Indemnat de un caz concret dat în parohia proprie și de altele cunoscute din informații private, socotesc a fi folositor să stăruim puțin asupra întrebării destul de elementare, dar nici decum superflue: *cui revine dreptul și datorința de a înmormânta pe străini?*

Sub *străini* nu înțeleg pe cei de altă religie, pe acatolici, ci pe cei străini de parohie, pe cei cari în viață au aparținut legăturii altei parohii și numai întâmplător au murit în cutare parohie. Cazurile aceste, fără de a se putea numi dese, nu sunt chiar rare și cu toate aceste obvin, în legătură cu ele, unele vederi greșite, cum ar fi cea întimpinată de subsemnatul, că adevăratul dreptul înmormântării ar fi al parohului domiciliului, care ar avea putere și față de parohii spitalelor, cari numai cu delegație expresă sau presupusă ar putea astruca pe cei morți pe patul spitalelor.

Referitor la acest lucru Conc. prov. I. T. II. c. IX. p. 2. statorește limpede că: „Parohii sunt îndreptățiți și îndatorați... a înmormânta pe cei ce repausează în teritoriul parohiei sale“, adevăratul dreptul înmormântării nu depinde dela legătura domiciliului sau a cvasidomiciliului, ci dela *teritoriul* în care î-l surprinde pe cineva ângerul morții. Și să nu se zică cu provocare la regularitatea cazurilor mortale, că părinții conciliari prin cuvintele „cei ce repausează în teritoriul parohiei“ ar fi avut în vedere pe parohienii proprii, dat fiind, că de obicei aceștia mor pe teritoriul parohiei; nu, căci Conciliul în punctul citat precum și în p. 1. e foarte precis în espresiuni, așa că drepturile deprinse exclusiv asupra credincioșilor în tot locul sunt fixate cu termeni adecvați, spre a zice: „a asculta mărturisirile *credincioșilor sei*... a celebra sf. Liturgie pentru *poporeni* *sei*... a binecuvânta căsătoriile *credincioșilor sei*... a vesti căsătoriile *parohienilor proprii*, ș. a.

¹⁾ Orłowski, op. cit. p. 78;

Aceste ar fi de ajuns pentru dovedirea tezei, că dreptul și datorința de a înmormânta pe străini compete parohiei în care a obvenit moartea. Știind însă, că într'un caz particular locul citat al Conciliului despomenit nu mi-a fost sprijin destul de elocvent, aflu de bine să mai adaug ceva.

Sinodul arhidiecezan dela 1896 (VIII. c. II. §. 26) zice „mortul se interesează în matricula parohiei, pe a *cărei teritor s'a întâmplat cazul de moarte*“. Fiindcă dreptul de a induce în matriculă e corelativ cu dreptul înmormântării, e firesc ca parohul, în al cărui teritor s'a întâmplat cazul de moarte, având datorință să înmatriculeze acest caz, să aibă datorință și de a așeza mortul spre odihnă veșnică. Afirmațiile aceste privesc cazul, că familia celui adurmit în parohie străină nu dorește ori nu poate transporta cadavrul pe teritoriul domiciliului. Amintitul sinod în alineatul 3 al acestuia § are o dispoziție vrednică de toată luarea aminte și totodată peremptorie în cauza aci tratată și anume: „Dacă înmormântarea nu s'a întâmplat nici pe teritoriul parohiei unde a murit, nici pe al domiciliului, preotul înmormântător... trimite despre cazul de moarte estrase la parohul *mortului* și la acela al *domiciliului*... Amăsurat acestei dispoziții — care deși cuprinde regule pentru purtarea matriculelor bisericești, nu pentru dreptul înmormântării, prin referința sa apropiată totuși prestează probă eclatantă în favorul tezei noastre —, înmormântarea o poate efectua un preot, care nu e nici al *domiciliului*, nici al *teritorului* unde s'a întâmplat moartea. Preotul acesta înmormântător trebuie să încunoștințeze — prin trimiterea estraselor — pe preoții ambelor parohii, dintre cari aci unul e numit: parohul *domiciliului*, iar celalalt este parohul *mortului*. Deoarece a fi parohul nou născutului, al penitentului, al mirilor înseamnă a fi îndreptățit și îndatorat a boteza pe noul născut, a asculta mărturisirea penitentului, a cununa pe miri ș. a. m. d., evident că a fi *parohul mortului* înseamnă a avea dreptul și datorința de a-l îngropa. Și fiindcă Sinodul nostru atributul de paroh al mortului i-l dă nu parohului domiciliului ci aceluia, în teritoriul parohiei căruia s'a întâmplat moartea, evident că *dreptul astrucării cadavrului compete parohului, în parohia căruia a adurmit repausatul*.

Dispozițiile aceste ale Bisericii noastre cadrează cu spiritul Bisericii apusene, ce apare de o parte din faptul, că Conc. prov. I. citat mai sus a obținut aprobarea Scaunului apostolic

și hotărîrea sinodală analizată e în armonie desăvârșită cu acelaș Conciliu, iar de altă parte din următoarea declarație dela 27 Aug. 1904 a S. Congregații a Conciliului: „Salvis item consuetudinibus et constitutionibus particularibus locorum, ius sepeliendi peregrinos... spectat ad paroeciam intra cuius fines decedunt“ — Lăsând în vigoare obiceiurile și statutele locale particulare, dreptul de a înmormânta pe străini aparține parohiei între marginile căreia au repausat — (Cf. la Geisz A. Egyházi Közigazgatás p. 156).

Dr. Vasile Cerghizan.

CRONICĂ.

Orfelinatul nostru și diecezele sufragane. Memorabila ședință din 22 Februarie c. în care s'a înființat orfelinatul nostru din Blaj, a decis între altele și aceea, că dispozițiile luate în favorul orfelinatului să se notifice din oficiu și Veneratelor *Ordinariate din eparhiile sufragane*, invitându-le să dea acestei mișcări caritative tot sprijinul de care sunt capabile.

Lucrul s'a făcut. A apărut într'aceea și pastorala mitropolitului nostru, care lămurea în amănunte felul cum se contemplează aici în centrul mitropoliei noastre noua instituție, și cuvântul plin de căldură al iubitului nostru arhieru, care în aceeaș vreme indică cea mai practică soluție a întregii chestiuni, a fost întimpinat cu multă însuflețire și în diecezele sufragane. Preasfințitul *Demetriu* dela Oradea-mare a dovedit, prin oferirea celor 40.000 coroane, că aderează din toată inima la ideea că orfelinatul din Blaj să fie al întregii provincii mitropolitane. Și pe cât știm în curând, poate chiar zilele aceste, se vor luă acolo și dispoziții concrete pentru reușita cât mai bună a acestui gând de capitală importanță.

De asemenea a aderat dejă la această idee și Ordinariatul de Gherla. Intr'o circulară dtto 14 Martie c. păr. vicar capitular *Ioan Georgiu* lămurește credincioșilor eparhiali gândul și rostul orfelinatului plănuir la Blaj și după ce reproduce părțile dispozitive ale pastoralei păr. mitropolit Victor, îndeamnă cu toată căldura, ca în toate parohiile să se facă colecte în acest scop „pe la căminul fiecăruia“, dupăcum așa de potrivit se amintește aceasta. Singur dieceza *Iugojană* nu s'a declarat

încă, avem însă depline asigurări că o va face cât mai curând și încă în sens favorabil.

Din toate patru colțurile provinciei noastre mitropolitane se va porni atunci valul de însuflețire curată, adunând aici la Blaj ofrandele de sute de mii ale inimilor cu adevărat mari, cum s'au dovedit fiii bisericii noastre în aceste zile de grea încercare. Și ca un veșnic monument al iubirii creștine se va dură dintr'ânsele minunea cea mare: *orfelinatul central dela Blaj.* (ar.)

*

Preoțimea noastră și cauza orfanilor. Incontestabil, nici un factor al vieții noastre publice nu are un rol mai important, în privința reușitei bune a chestiunii mari a orfelinatului nostru, ca tocmai preoțimea. Ea este doar chemată să se facă ecoul cuvintelor de îndrumare și îndemn ce se desprind cu atâta putere dela înălțimea tronurilor arhieresti; ea este chemată să treacă în fapte ordinațiunile mai înalte. Cu drept cuvânt se poate deci spune, că rolul preoțimii în această chestiune este deadreptul covârșitor. Totul atârnă așazicănd dela zelul și căldura, cu care preoțimea noastră va ști să-și facă acum datoria.

De aceea salutăm cu multă mângâiere și nespusă bucurie valul de căldură și de curată însuflețire ce se desprinde din hotărârile sinodului de primăvară a *tractului protopopesic al Sebeșului*. Preoți și preotese a întregului tract au ținut în 22 Martie c. sfat împreună, cum ar putea mai bine promovă mișcarea noastră măreață. Și sfatul roade a adus. Toți preoții tractuali, 21 la număr, cedează în favorul orfelinatului *întreagă rata proximă a cvincvenalului preotesic* ce li-se cuvine, o sumă de *aproape patru mii de coroane*, iar maicele preotese au luat hotărîrea să facă ele înseși colectele de albituri, pânzării și altele.

S'a mai decis apoi, ca aceste hotărîri să fie împărtășite cu toate tractele protopopești pentru a purcede la fel. Și bine s'a făcut, pentru că într'adevăr nimic n'ar fi mai frumos decât dacă întreagă rata proximă de cvincvenal al *tuturor* preoților noștri ar putea să rămână orfanilor. Oricum ar fi însă primite hotărârile tractului Sebeș, una e sigur: pe urma lor cauza orfanilor noștri a câștigat foarte mult.

Și asta nu trebuie să se uite! (ar.)

*

Mirenii noștri și mișcarea pentru orfelinatul din Blaj. Deși pentru o parte a *intelectualilor* noștri mireni chestia orfelinatului din Blaj pare că nu formează încă o problemă de importanță pe care de fapt o are, cu mângâiere trebuie să spunem, că în schimb o foarte bună parte a lor înțelege și îndreptățirea (unii chiar necesitatea) mișcării și importanța ce-i revine. Sumele frumoase oferite de dd. *Gheorghe Pop de Băsești, Teodor Mihali, Gheorghe Pop de Vajdacuta, Dionisiu Șimon, I. Corbu* și alții, sunt tot atâtea dovezi mișcătoare despre aceasta. Ele ne îmbie în aceeaș vreme și o garanță, că ideea va câștiga tot mai multe simpatii și că tot mai mulți se vor găsi între intelectualii noștri cu stare materială bună, cari vor sări în ajutorul orfanilor cu sume proporționate averii de care dispun.

În ce privește pe *mirenii noștri țărani*, se poate spune, fără nici o exagerare, că la ei însuflețirea pentru cauză este mare pe toată linia, așa că preoții noștri peste tot nu întimpină mari greutăți în a le deschide și inima și punga. Lucrul merge bineșor mai greu la intelectuali, dar și aici și dincolo râvna preotului poate să facă adevărate minuni!

Cu toții deci la lucru și Dumnezeu ajută. (ar.)

*

Ofertele soldaților noștri pentru orfelinat. Valurile mișcării pentru alinarea lipselor orfanilor, pare că nicăiri nu trezesc sentimente mai gata de jertfă ca în rândurile soldaților noștri, cari singuri nu știu încă, dacă copiii lor nu vor trebui să se numească și ei orfani de tată și să fie avizați la ajutorul inimilor miloase. De aceea credem, că glasul de chemare al Blajului, care a străbătut deja deabinele în tranșee și spitale, va avea efectul dorit.

Și până acum au intrat câteva colecte, mai mici sau mai mari, dupăcum eră numărul și starea contribuenților, dar din filerii tuturor se poate citi, că au fost dați din toată inima și cu gândurile cele mai curate. Ele vor veni însă tot mai bogate de aici încolo și credem că pilda nobilă a stegarului *Aurel Pop* de pe frontul rusesc, care, deși el însuș orfan și lipsit, a oferit singur *cinci sute coroane*, va fi imitată și din partea altora, cari au dragoste față de biserică și neam. Sperăm aceasta mai ales pentru motivul, că ofertele sosite de pe front formează și pentru cei de acolo o deosebită mângâiere, știind, că întrucât ai lor încă ar fi avizați la mila altora, nu vor rămâne pe drumuri, fără orice ajutor. (r.)

Cărți și reviste.

Dr. Petru Barbu, Școala modernă și religiunea la noi. Caransebeș, 1916 p. 24. Prețul 30 fil.

Păr. Dr. P. Barbu dela Caransebeș a făcut un real serviciu dascăliilor și cateheților, publicând o mică reasumare a teoriilor apusane despre principiile educatorului-filos. Herbart (1776—1841), care se consideră de părintele pedagogiei și didacticii moderne. Acesta e întemeietorul propriu al teoriei treptelor formale sau metodice și al principiului concentrațiunii, la cari Ziller († 1882), cel mai distins următor al lui Herbart, a adăugat principiul treptelor istorico-culturale, dezvoltând peste tot didactica magistrului său. Principiile acestor doi le-a perfecționat pedagogul Dr. W. Rein. Explicarea și traducerea în viață a principiilor școlii lui Herbart au dat naștere la multe, temeinice și aprinse discuții. Discuțiile acestea se refer, cum corect spune autorul broșurei, de care ne ocupăm, la întrebările, cari se pot pune în cadrul *principiului treptelor culturale-istorice, al concentrațiunii și al treptelor formale.* — Aceasta în partea I.

În partea II autorul se ocupă cu reformarea învățământului religios în biserica română gr.-orientală, arătând principiile bărbaților mai de seamă, cari s'au ocupat cu chestiunea la Sibiu (Dr. D. P. Barcianu și Dr. P. Șpan), la Arad (Dr. P. Pipoș), în România (Șt. Velovan) și la Caransebeș (Dr. P. Barbu). — Căderea broșurei, lucrata cu multă competență, nu e zădarnică. (șr.)

*

Din Nr. 2 al noiei reviste dela Arad »*Pagini literare*» remarcăm cu multă plăcere schița minunată a păr. I. Agârbiceanu intitulată »Două scrisori«. Ea cuprinde povestea sfârșitului jalnic al fruntașului Dumitru Muntean pe câmpul de luptă lângă Strypa și acela al iubitei sale soții Anuța care, ca o lumânare subțire de ceară, se stinge acasă, lăsând pe urma lor, în grija bătrânului Ispas, tatăl nevestei, doi copii nevrâstnici. În cadrul acestei icoane de o realitate atât de crudă, din care se desprinde cu multă putere un crâmpeiu frumos din sufletul mare al neamului nostru: iubirea ce leagă pe soții de căsătorie, sufletul nostru stăpânit de durerea atâtor copii ce rămân acum fără de tată și poate și fără de mamă, se oprește asupra colțișorului, unde tovarășul de arme al ostașului căzut exclamă cu noi dimpreună: »Săraci copiii tăi, Dumitre!« Prin acest colțișor, unde mai este atâta putere de viață, ce nu-i iertat să piară, schița păr. Agârbiceanu se încorporează, ca un preafrumos îndemn, în mișcarea măreață ce s'a pornit pentru a ridica, din ofertele întregului neam, azile pentru bieții orfani al atâtor Dumitri.

Fie ca și acest îndemn venit la timpul cel mai potrivit din rostul distinsului nostru scriitor-preot, să trezească în inimi cât mai bogate sentimente de milă creștinească! (ar.)

Cărti întrate la redacție.

Adolf Harnack—Dr. Gh. Comsa, Monahismul, idealurile și istoria lui. Sibiu, 1916. Prețul 1 cor.

Vieța sfântului Francisc de Assisi întemeietorul celor trei ordine franciscane (Biblioteca populară catolică nr. 5). Iași 1916. Prețul 30 bani.

Iuliu L. Pop, Epistolă (Biblioteca creștinului nr. 1). Bistrița, 1916. Prețul 10 fil.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Păr. A. Mândstirea Prislopului. Credeam noi, că așa ceva a trebuit să fie la mijloc. Cu toate acestea noi nu puteam lua lucrurile decât așa cum s'au prezentat în revistă. Rămâne deci, ca în familie să aranjați pe viitor lucrurile cât se poate mai bine, ca astfel de surprize să nu vă mai poată face neplăcerile inerente oricărei discuții mai supărătoare. — Articolul trimis a sosit. Mulțumim. Il vom da în numărul proxim.

Dr. R. Târgul-Murășului. Că guvernul se trudește ca pentru scaunul vacant al episcopiei gherlane să găsească un preot care, pe lângă însușirea de a-i fi agreeat, să mai aibă și înainte Românilor trecere și autoritate, ni-se pare ca un lucru de sine înțeles. Din parte-ne cel puțin am avut totdeauna convingerea, că numai ținându-se seamă de acest postulat se va putea ajunge la o denumire potrivită, care să mulțumească sentimentul obștesc al mulțimii. Și asta parecă trebuie să nu fie ultima grijă a guvernului. De altfel se va vede că ce va aduce ziua de mâne. Deocamdată se pare că s'a cam potolit mișcarea pentru aranjarea acestei chestiuni, ridicându-se în planul întâiu complenirea scaunului mitropolitan dela Sibiu, în jurul căruia se dau acum mari lupte constituționale.

B. Obreja. Da, e adevărat. Ordinațiunea ministerială cu ouele roșii de Paști nu-i glumă de Aprilie. Temniță până la două luni și pedeapsă în bani până la 600 cor., cât se prevede pe sama celor ce vor fi ispitiți să o socotească de glumă, va trezi, credem, pe toți la realitate. Sfinția Voastră, și peste tot preoțimea noastră, trebuie să fie cu multă grijă, ca oamenii noștri să fie advertizați din bună vreme, că ouele în acest an să le mănec albe cum sunt.

T. Csomaköz. Așteptăm și restul articolului, ca după ce vom începe publicarea lui să poată urma în nri consecutivi. Ne-ar plăcea să-l putem da până în Iunie, căci altfel rămâne pe toamnă.

H. Gledin. Abonamentele trimise în Februarie și Martie a. c. le-am primit. Se pare, că asemnatiunea din Februarie s'a încrucișat cu trasa postală. Altcum Sf. Voastră ați achitat plata abonamentului până la finea lui Martie 1916.

S. Gurfaldu. Suma, ce am primit-o în 20 Martie a. c. am contat-o în abonamentul de pe 1914, pentru care ați cerut amânare în Martie anul trecut.

C. Ruși. Suntem învoiți cu termenele de plată, ce le-ați stabilit pe lunile Maiu și Iulie a. c.

P. Bükkös. Numerii ceruți acum a doua oară Vi i-am mai expediat odată în 8 Februarie a. c.

B. Măhaci. Plata abonamentului Sf. V. e achitată până în 31 Dec. 1917.

C. Kerülös. Vă împlinim dorința exprimată în scrisoarea din Martie a. c.

Dr. B. Lugej. Abonamentul l-ați achitat până la finea anului trecut.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.